

РОЗВИТОК ТА ЕКОНОМІЧНИЙ ЗМІСТ КАТЕГОРІЇ ВИТРАТИ ВИРОБНИЦТВА

Перехід економіки на ринкові умови вимагає від промислових підприємств безперервного зростання доходів. Досягнути цього можна шляхом збільшення обсягу випуску продукції, підвищення продуктивності праці, якості виробів, а також зниження їх собівартості. І, оскільки економічним базисом собівартості, виступають витрати виробництва, важливим завданням є всесторонній розгляд і вивчення економічної суті та змісту категорії «витрати виробництва» в усіх суспільно-економічних формаціях. Таким чином, важливим фактором, який визначає спроможність та намагання виробника постачати товар на ринок, є витрати його виробництва.

Історія економічних вчень свідчить, що вперше поняття «витрати виробництва» починає більш чітко формуватися в XVII ст. у творах І.Петті. Його «Трактат про податки та збори» (1662р.) розвиває теорію складу витрат виробництва та формулює закон вартості [1,с.61]. Пізніше, у 1766р. реформатор феодалізму Жак Тюрго у своїх «Роздумах про створення та розподіл багатств» розглядає питання про вартість, гроші, процес формування цін. Ця праця поклала початок відображення « облікових системах тих часів таких об'єктів як витрати, результати.

З розвитком ринкової економіки трактування поняття «витрати виробництва» набувало того чи іншого відтінку. Значної уваги надавав дослідженню витрат виробництва А.Маршалл, який відзначав, що

«...витрати виробництва певної кількості даного товару мають дорівнювати цінам пропозиції відповідних кількостей факторів його виробництва» [2,с.22]. При розгляді даного питання необхідно звернути увагу на те, що зарубіжні економісти розглядають витрати виробництва у найрізноманітніших площинах. Їхнє розуміння даної категорії ґрунтується на принципах обмеженості ресурсів, можливості їх альтернативного використання та необмеженості потреб суспільства.

Перш ніж аналізувати тенденції формування витрат виробництва в сучасних умовах, необхідно розглянути трактування категорії «витрати виробництва» вітчизняними економістами. Це стосується, зокрема, поняття «собівартості продукції» як основної форми витрат виробництва в практиці господарювання у вітчизняній економіці, дослідити місце в економічному механізмі, а також визначити співвідношення категорій «витрати виробництва» та «собівартість продукції».

Вітчизняні економісти опиралися на трактування зазначених категорій Карлом Марксом. Однак, в цілому спрощуючи його підхід, вони розглядали в першу чергу види витрат виробництва, які мали аналоги з категоріями витрат, беручи при цьому до уваги практичні потреби економіки. Таким чином, розглядалися в першу чергу витрати виробництва та собівартість його продукції.

У практиці промислових підприємств власні витрати для свого процесу виробництва знаходять відображення та виступають у грошовій формі як собівартість продукції, хоча вказані терміни не ідентичні й потребують співставлення, що має не лише теоретичне, але й практичне значення.

Дослідження економічного змісту вказаних категорій показує, що нерідко в одному і тому ж виданні автори, висвітлюючи проблеми витрат діяльності, вживають поняття «витрати виробництва», «затрати виробництва» і «собівартість» або в однаковому, або ж у різному тлумаченні. Незалежно від того чи це, так би мовити, поточні видатки, чи видатки у національному масштабі, різні автори називають їх довільно – затратами, витратами, маючи на увазі або одні і ті ж категорії, або – різні, не надаючи цьому належної уваги. Оскільки витрати виробництва виступають у вигляді собівартості, ряд економістів ставлять знак рівності між цими поняттями, відзначаючи, що на практиці витрати підприємства одержали назву виробничої собівартості продукції. Інші автори розглядають повну

собівартість як витрати підприємства. Деякі економісти не погоджуються з такою побудовою питання і переконані, що витрати підприємства та собівартість різні за своїм характером. Так, наприклад, Б.Мінц з цього приводу пише: «Витрати виробництва необхідно відрізнити від собівартості. В останню входять витрати виробництва, а також декотрі елементи додаткового продукту. Витрати виробництва складають переважну частину собівартості» [3,с.244].

Використані у процесі виробництва різні речовини та сили природи на виготовлення нового продукту праці, на думку проф. В.В.Сопка, формують поняття затрати. Грошовий вираз суми затрат на виробництво конкретного продукту визначає поняття собівартість [4,с.283]. Окремі дослідники вважають, що доцільно розглядати витрати підприємства як уречевлену категорію, а собівартість продукції – як вартість чи «ціновий вираз витрат підприємства» [5,с.88].

Слід зазначити, що економічний зміст понять «витрати виробництва» та «затрати на виробництво» по суті однаковий. Хоча затрати на виробництво – підкреслює В.Ф.Палій – формуються на підприємствах, вони відображають всю сукупність витрат виробництва і за своєю матеріально-технічною основою і за соціально-економічною формою з самого початку виступають як єдине ціле, тобто як виробництво у масштабі суспільства [6,с.14].

Затрати на виробництво, на нашу думку, необхідно розглядати відносно процесу виробництва взагалі, незалежно від ступеня його завершеності та характеру зв'язку витрат із виробленою продукцією. В кінцевому підсумку витрати виробництва та собівартість виражають ту частину витрат, яка відноситься до готової продукції. В той же час, ці категорії виступають як різні рівні абстракції. Витрати виробництва – сходинок від абстрактного, яким і є вартість, до конкретного – собівартості. Таке розмежування дозволяє нам дати загальне визначення собівартості: виражені у грошовій формі витрати виробництва.

Правильне визначення змісту понять, що пов'язані з витратами на виготовлення продукції, має не тільки формальне значення. Воно є важливим для економічно обґрунтованого групування затрат по елементах та статтях калькуляції, обліку та аналізу не лише на підприємстві, але і в народногосподарському масштабі.

На наш погляд, витрати – це економічна категорія, яка з однаковим ступенем відноситься і до кількісних, і до якісних змін витрат засобів

підприємства та робочої сили для виготовлення продукції. Її використання можливе і в народногосподарському масштабі, і в якості синоніму витрат виробництва на підприємствах, в галузях. Однак, в першому і другому випадках необхідно враховувати принципову різницю між цими поняттями. Витрати, як народногосподарська категорія, виражаються сумою спожитих засобів підприємства і вартості продукту, створеного необхідною працею. Витрати підприємств – в принципі складаються із тих же складових частин, але затрати матеріальних ресурсів обчислюють по цінах, що відхиляються від їх вартості, а затрати на заробітну плату не рівні по величині додатковому продукту, створеному необхідною працею, оскільки вона виступає не лише у формі оплати за працю, але і використовується для створення суспільних фондів споживання. Ці витрати складають основу собівартості продукції, вони менші за неї на величину елементів додаткового продукту. Окрім цього, витрати підприємств, на відміну від собівартості, можуть виражатися не лише у вартісному, але і в натуральному виразі. Зміни сукупної величини витрат підприємства у будь-якому випадку безпосередньо впливають на рівень собівартості продукції.

Таким чином, на нашу думку, можна розмежовувати витрати виробництва і собівартість продукції лише по стадіях їх формування у кругообігу капіталу. Але це більшою мірою належить до предмету дослідження економічної теорії.

Література

1. Аникин А.В. *Юность науки: Жизнь и идеи мыслителей-экономистов до Маркса, 4-е изд.* - М.: Политиздат, 1985. – 367с.
2. Маршалл А. *Принципы экономической науки. Т.1: Пер с англ.* – М.: Прогресс, Универс, 1993. – 415с.
3. Минц Б. *Политическая экономия социализма.* – М.: Политиздат, 1975. – 244с.
4. Сопко В.В. *Бухгалтерський облік: Навчальний посібник, 2-ге вид., перероб. і доп.* – К.: КНЕУ, 1999. – 500с.
5. Яхнин Л.Д. *Основы технико-экономического анализа себестоимости, 1935.*
6. Палий В.Ф. *Основы калькулирования.* – М.: Финансы и статистика, 1987. – 208с.

УКРАЇНСЬКА НАУКА

МИНУЛЕ,
СУЧАСНЕ,
МАЙБУТНЄ

ВИПУСК 8

ТЕРНОПІЛЬ 2003

ББК 72 (4УКР)

У45

Українська наука: минуле, сучасне, майбутнє, щорічник. – Тернопіль:
2003. – 156 с.

У збірнику висвітлюються актуальні питання стану теорії та практики економічного розвитку України на сучасному етапі як в цілому, так і окремих регіонів. Зокрема, приділяється особлива увага таким важливим питанням як становлення суверенітету нашої держави, так і соціально-економічним наслідкам голодомору – основного чинника руйнації національного людського капіталу.

Зроблено методологічні, методичні та практичні рекомендації з вирішення найбільш гострих питань та дано, на погляд авторів, своє бачення подальшого економічного розвитку окремих підприємств, галузей, регіонів України.

In the book the most vital problems of present-day conditions of the theory and practice of economic development of Ukraine both in general and in regions are outlined. The main attention is paid to such important questions as the foundation of the sovereignty of Ukrainian state, social and economic consequences of holocaust as the main factor of destruction of the nation.

Methodological, methodical and practical recommendations on the solving of the most important questions as well as authors understanding of further economic development of certain enterprises, economic branches and regions of Ukraine are given.

Редакційна колегія:

Лановик Богдан Дмитрович, професор, завідувач кафедри українознавства ТАНГ — головний редактор;

члени редколегії:

доктори економічних наук, професори *Андрушків Богдан Михайлович*, *Гринчуцький Валерій Іванович*, *Гуцайлюк Зеновій Володимирович*, *Мельник Алла Федорівна*, *Штефаніч Дмитро Андрійович*.

© ТАНГ, кафедра українознавства,
інститут економіки і підприємництва, 2003
© Ігор Барський, комп'ютерне вестання, 2003

ЗМІСТ

<i>Богдан ЛАНОВИК, Микола ЛАЗАРОВИЧ</i> Економіка України на зламі тисячоліть	3
<i>Степан ТРУБИЧ</i> Україна в контексті російської неоколоніальної економічної експансії	9
<i>Світлана БОБРИВЕЦЬ</i> Державне регулювання ринку газопостачання: економічна суть та методи управління	21
<i>Галина БОЙКО</i> Аудит фінансової звітності	26
<i>Неля ВАНДЯК</i>	31
Конкурентоспроможність та її види	31
<i>Юлія ГАЛПЦЕЙСЬКА</i> Перспективи розвитку депозитної політики комерційних банків	38
<i>Ігор ГУЦАЛ</i> Прогнозування кредитних ресурсів комерційними банками – основа формування кредитного портфеля	43
<i>Світлана ДІДУХ</i> Контроль у системі управління бюджетними установами й організаціями	50
<i>Петро ДУНАЙ</i> Податки підприємців стабілізують соціально-економічний розвиток держави.	55
<i>Юрій ІВАНЕЧКО</i> До питання вдосконалення організаційних засад проведення ревізії.	66
<i>Валентина КОСТЮЧЕНКО</i>	68
Звітність за сегментами юридичної особи та її дочірніх підприємств як єдиної економічної одиниці	68

<i>Ольга КРАУЗЕ</i>	
Міждержавна трудова міграція населення України	78
<i>Галина КУЧЕР</i>	
Проблеми створення ринкового механізму оплати праці	87
<i>Богдан ЛАНОВИК, Микола ЛАЗАРОВИЧ, Роман МАТЕЙКО</i>	
Голодомор 1932 — 1933 років: причини і наслідки	93
<i>Олена МАЛАХОВА</i>	110
Кредитне забезпечення підприємницької діяльності як важлива підфункція комерційних банків	110
<i>Зоряна СОРОКІВСЬКА</i>	
Маркетинг роздрібних банківських послуг: необхідність розвитку та впровадження в Україні	118
<i>Олена СОХАЦЬКА</i>	
Нелінійна парадигма дослідження міжнародних фінансових ринків як новий напрям сучасної економічної теорії	12-
<i>Надія ХОРУНЖАК</i>	
Проблеми прогнозування та розвитку туризму в малих містах України	137
<i>Роман ЧОРНИЙ, Любомир МАТІЙЧУК, Валерій БОНЮКЕВИЧ</i>	
Проблеми та перспективи участі України в діяльності міжнародних валютно-кредитних і фінансових організацій	142
<i>Світлана ЯЦИШИН</i>	
Розвиток та економічний зміст категорії витрати виробництва ...	149